

ДОКТРИНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА НОРМАТИВНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАБОРОН І ОБМЕЖЕНЬ ЯК ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ

Лаврик Г. В., д.ю.н., проф.

кафедра правознавства, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (далі – ПУЕТ)

Подальша розбудова України як суверенної і незалежної, демократичної, правової держави, як ніколи раніше, залежить від запобігання корупційним проявам на всіх рівнях шляхом підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в державі та усунення причин і умов, що її породжують.

Ратифікація Верховною Радою України Конвенції ООН проти корупції слугує потужним каталізатором одностайної підтримки ефективної скоординованої політики протидії корупції. Відповідно до ст. 5 Конвенції ООН проти корупції, яка набрала чинності для України 01 січня 2010 року, кожна держава-учасниця повинна, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляти, здійснювати та проводити ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності [1]. Вкрай важливо, що в кожній державі на висловлені рекомендації розробляти, здійснювати та проводити відповідну антикорупційну політику потужний вплив має її науково-теоретичне забезпечення, в основі якого перебувають демократизм; верховенство права; законність; системність; комплексність здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів протидії корупції; достовірність, об'єктивність, наукова обґрунтованість та інші загальнонаукові та спеціальні принципи запобігання та протидії корупції [2, с. 22; 3, с. 5, 134-140]. Принцип наукової обґрунтованості, зокрема, передбачає антикорупційну діяльність на науковій основі (з використанням сучасних досягнень науки, техніки, позитивного світового досвіду та залученням фахівців різних галузей знань: теорії права, конституційного, фінансового, адміністративного, кримінального, податкового права, кримінології, соціології, психології і т. ін.). Цей принцип вимагає здійснення правоохоронними органами постійного моніторингу динаміки та стану корупційних процесів. Такий моніторинг є необхідним, щоб оцінювати ефективність реалізації в державі антикорупційної політики, змінювати її пріоритети відповідно до рівня корупції в країні [3, с. 136].

Відповідно до ст. 13 Конвенції ООН проти корупції, що на думку сучасників, є «антикорупційним документом глобального значення», який може стати «ефективним інструментом міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією», рекомендується вживати належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею [1].

Здобутком цього напряму стало, приміром, вироблення власного бачення політичної волі в антикорупційній сфері як здатності і бажання держави (в особі відповідних інституцій та окремих осіб) ефективно запобігати корупції. З огляду на політичну волю як суб'єктивну категорію, єдиним способом її дослідження став аналіз тих процесів і явищ, в яких вона знаходить свій прояв. В Україні до числа таких процесів і явищ науковцями, передусім відносяться: 1) процес прийняття та якість політичних програмних документів у сфері антикорупції (Антикорупційна стратегія, Державна програма щодо реалізації Антикорупційної стратегії, Коаліційна угода в Парламенті, програмні документи Президента України); 2) процес прийняття й удосконалення базового антикорупційного законодавства (спеціальний закон, законодавство, що передбачає відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією) та його якість; 3) процес прийняття й удосконалення галузевого законодавства, яке закріплює основні механізми запобігання (недопущення) корупції (у сфері державної служби, надання адміністративних послуг, державних закупівель, покращення доступу до публічної інформації, забезпечення прозорості фінансування партій тощо) та його якість; 4) процес утворення нових антикорупційних інституцій та забезпечення їх нормальної діяльності; 5) відповідність дій ключових носіїв політичної волі у сфері антикорупції (Парламент, Президент, Уряд, міністерства, НАЗК) пріоритетам, задекларованим у політичних програмних документах та відповідних законах; 6) ефективність діяльності НАЗК, Уряду, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо запобігання корупції; 7) ефективність діяльності спеціальних антикорупційних інституцій і судів щодо протидії корупції [4, с. 55] та інші показники наявності політичної волі в антикорупційній сфері.

За результатами детального аналізу генезису процесів і явищ в сфері запобігання корупції встановлено, що, що всі вони мають свою специфічну історію становлення та розвитку, проте загальні тенденції у них однакові (і до того ж збігаються у часі). Тому достатньо викласти ситуацію

навколо хоча б одного із них, який у цілому дозволить скласти враження про характер і тенденції політичної волі держави щодо запобігання корупції [4, с. 56].

Найбільш прискіплива увага науковців прикута до різного роду обмежень, заборон та правил (далі – правила), покликаних так чи інакше запобігати вчиненню корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Вони виписані у десятках законів і сотнях підзаконних актів. Ці правила поділяються на п'ять основних груп: 1) базові антикорупційні правила, що встановлюють певні заборони (обмеження) для фізичних осіб; 2) правила, покликані забезпечити доброчесність публічних службовців, суддів та політиків; 3) правила, покликані забезпечити прозорість діяльності публічної служби, судів, політичних партій та деяких інших суб'єктів; 4) антикорупційні правила, що стосуються специфічних суб'єктів; 5) правила поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, у разі отримання ними пропозиції щодо неправомірної вигоди чи неправомірного подарунка, його виявлення в певних місцях або фактичного прийняття. При цьому зауважується, що такий поділ є досить умовним, оскільки одній й ті ж правила можуть бути покликаними забезпечити і доброчесність публічної служби, і її прозорість тощо [3, с. 69]. В інших випадках стверджується, всі передбачені Законом України «Про запобігання корупції» обмеження щодо запобігання корупції, як то обмеження щодо одержання подарунків; обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, та інші, мають розглядатися і застосовуватися в тісному взаємозв'язку із вимогами щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [5, с. 97]. Мимоволі виникає потреба у визначенні як специфіки становлення і розвитку, сутності, нормативного закріплення вказаних обмежень, так і конкретних напрямів державної антикорупційної політики.

Отже, доктринальне дослідження обмежень, заборон і правил, покликаних запобігати вчиненню корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, має здійснюватися в межах міжнародних стандартів державної антикорупційної політики. Важливе значення при цьому відводиться як спеціальним експертним і науковим дослідженням, так і збору та аналізу статистичних, інших даних про вироблення і практичне впровадження з участю широкого кола зацікавлених сторін належних заходів щодо запобігання корупційним проявам.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 р. № 251-V) / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 20.05.2019)
2. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол. ; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 524 с.
3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.
4. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : ФОП Москаленко О.М., 2017. – 242 с.
5. Запобігання корупції: підручник / [Б. М. Головкін, В.Ф. Оболенцев, М.В. Романов та ін.]; за заг. ред. Б.М. Головкіна. – Харків: Право, 2019. – 296 с.